

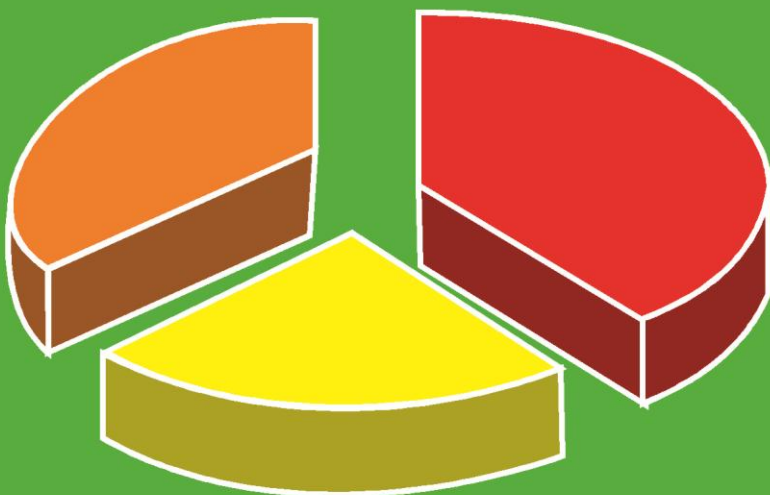


ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ



ДІЯЛЬНІСТЬ БУДИНКІВ КУЛЬТУРИ ПО ЗАДОВОЛЕННЮ ПОТРЕБ ТЕРІТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

звіт за результатами дослідження



Кіровоград
2010

Шановні колеги!

В квітні 2010 року Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ) в рамках проекту “Спільний шлях у майбутнє” створив сайт Центрів місцевої активності України, що знаходиться за адресою:

www.lacenter.org.ua

Про проектБібліотека



ЦЕНТРИ МІСЦЕВОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНИ

Проект Інституту соціо-культурного менеджменту

Загальне Меню

- Перша
- Про проект
- Інформація
- Новини
- Про ІСКМ
- Про партнерів
- Гловарій

Вхід користувача

Ім'я користувача

Пароль

Запам'ятати мене ☐

Вхід

Забули свій пароль?

Забачити сайт Ім'я користувача?

Перша

Поновлення

- На користь громаді
- Ми говоримо алкоголь – ні!
- Конструктивний діалог: влада і громадянськість
- Нормативно-правава база у сфері культури
- Діалог влади і громадянськості, як необхідна умова соціально-економічного розвитку

Найпопулярніші

- Про ІСКМ
- Критерії оцінки соціальної діяльності: ефективність, економічність, результативність
- Грант як метод отримання донорської підтримки
- Соціальне замовлення як форма залучення бюджетних грошей для реалізації місцевих цільових програм
- Для успіху потрібна прозорість

Голосування

Чи ефективно працюють будинки культури по задоволенню потреб територіальних громад?

☐ Так

☐ Скоріше так, ніж ні

☐ Важко відповісти

☐ Скоріше ні, ніж так

☐ Ні

Голосувати

Результати

Хто в онлайн

На даний момент 2 гостей на сайті

Наші партнери

Наші партнери

Вітаємо на сайті центрів місцевої активності України

Людмила Докієнко: “У нас є багато друзів, які готові допомагати”

Середа, 21 квітня 2010, 11:41 | Написав: Мерія Сидоренко |   

Інститут соціокультурного менеджменту продовжує вивчати проблеми закладів культури. Цього разу наші кореспонденти зібрали Войничський сільський будинок

Наш сайт створений для активістів громадських організацій, працівників закладів культури, посадовців органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, журналістів та всіх, хто цікавиться суспільним життям сучасної України. Сподіваємося, що наш електронний ресурс буде для вас цікавим та корисним!

Видання ІСКМ



Абрамов Л.К., Азарова Т.В., Цільові програми та механізми по забезпеченню прозорості у процесі їх реалізації. – Кіровоград: ІСКМ, 2010. – 100 с.

Навчальний посібник дає уявлення про теоретичні та практичні аспекти програмно-цільового методу управління на регіональному рівні. Особливий акцент зроблено на методиці забезпечення прозорості процесу реалізації цільових програм та залученні громадськості до цього процесу.

Видання стане корисним poradnikom виконавцям цільових програм та їх клієнтам.

Видання розповсюджується безкоштовно

ББК 60.5

УДК 301

ISBN 978-966-2466-01-0

A16

Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад: звіт за результатами дослідження – Кіровоград: Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ), 2010. – 64 с.

Видання містить результати комплексного дослідження «Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад», що здійснив Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ) в рамках проекту «Спільний шлях в майбутнє» в січні-лютому 2010 року на території Кіровоградської, Чернігівської, Рівненської, Миколаївської та Дніпропетровської областей України. Неоціненну допомогу ІСКМ під час проведення дослідження надали його партнери (ЦГТ «АХАЛАР», ЦПГКІ «Тамариск», Фундація ім. Князів благодійників Острозьких, Центр сприяння суспільним інноваціям). У виданні на основі експертного опитування, фокус-груп та аналізу документів з'ясовано зміст, методи організації та основні принципи діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад та можливості оптимізації цього процесу.

Activity of the Houses of Culture to meet the needs of local communities: report on the research results - Kirovograd: Institute of Socio-Cultural management (ISCM), 2010. – 64 p.

The publication contains the results of the research "Activity of the Houses of Culture to meet the needs of local communities", conducted by Institute of Socio-Cultural management (ISCM) within the framework of the project "Joint way to the future" in January-February 2010 in Kirovograd, Chernihiv, Rivne, Dnipropetrovsk and Mykolaiv regions of Ukraine. Invaluable assistance for ISCM during the research gave its partners (Center of humanistic technologies "AHALAR", TSPCI "Tamarisk", Princes-Benefactors Ostrozky Foundation, Social Innovations Support Center). In the publication, on the basis of expert polls, focus groups and analysis of documents, was found the content, organization and means of the Activity of the Houses of Culture to meet the needs of local communities and opportunities to optimize this process.

Над підготовкою видання працювали:

Керівник дослідницької групи: *Абрамов Л.К.*

Експерти: *Азарова Т.В., Вдовенко В.В., Гур'янова О.В.*

Тиражування: *ФОП Александрова М.В.*

Замовлення: № СФ0000034 від 14.04.2010 р

Друк: *офсетний*

Умовних друкованих аркушів: 1,9

Наклад: 1000 примірників

Дизайн: *Сорока А.О.*

© ІСКМ, 2010

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	4
РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
АНАЛІЗ ДОКУМЕНТІВ	7
ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ	38
ФОКУС-ГРУПИ	52
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	61
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	63

ВСТУПНЕ СЛОВО

В умовах трансформації українського суспільства актуальною проблемою є ефективне використання наявних ресурсів. Це стосується не тільки прибуткової сфери (там це відбувається автоматично, оскільки те, що працює погано, просто зникає), а й неприбуткової, особливо бюджетної. Саме там є значний потенціал для підвищення рівня конкурентоздатності держави та суспільства в цілому. Хоча, зрозуміло, що поняття «ефективність» для будинку культури відрізнятиметься від його розуміння в комерції, але його можна сформулювати узагальнено, як спроможність досягати максимального соціального ефекту при мінімальних витратах. Оскільки зараз саме місцеві громади утримують більшість будинків культури, то логічно постає питання, наскільки вони спроможні вирішувати соціальні проблеми на локальному рівні, що в них є для цього, а чого бракує, з ким та в яких формах необхідно взаємодіяти, а від чого варто відмовитись. Зрозуміло, що такі питання платники податків мають право ставити перед всіма бюджетними закладами, установами, організаціями, але це вже тема для інших досліджень. Особливо актуальна проблема ефективності зараз, оскільки традиційні форми адаптації будинків культури виявились неефективними. Про це свідчить державна статистика: скорочується чисельність закладів культури, зменшується відносна їх доля в бюджеті тощо. Тим часом у наших сусідів та в деяких областях України накопичено позитивний досвід роботи - центри місцевої активності, які працюють в партнерстві з громадськими організаціями, фактично без бюджетної підтримки, гнучко реагуючи на реальні потреби громадян.

*Абрамов Л.К.,
директор ІСКМ*

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема дослідження: Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад.

Об'єкт дослідження: Діяльність будинків культури

Предмет дослідження: Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад, шляхи оптимізації та співпраця з громадськими організаціями.

Мета дослідження: Вивчити зміст, методи організації та основні принципи діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад та можливості оптимізації цього процесу.

Завдання дослідження:

- Визначити існуючі проблеми територіальних громад та реальну участь будинків культури у їх вирішенні.
- Виявити потенційні можливості будинків культури у вирішенні потреб територіальних громад.
- Визначити оптимальні способи та форми співпраці громадських організацій та закладів культури.
- Визначити, які вміння та навички необхідні працівнику сфери культури для якісного виконання ним функцій по сприянню процесу вирішення локальних проблем.

Методологія дослідження:

- Проведення 5 фокус-груп в 5 областях України (56 осіб).
- Аналіз нормативних та статистичних документів з даної теми.
- Проведення експертного опитування у 5 областях (127 осіб).

Час проведення: 01 грудня 2009 року - 31 березня 2010 року

Цільові групи дослідження: представники НДО, ЗМІ, заклади культури, органи місцевого самоврядування, депутатський корпус та експертні установи.

Географія дослідження: Дніпропетровська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська та Чернігівська області.

Хід дослідження:

- *Перший етап (01.12.09-15.01.10):* проведення підготовчої роботи, аналіз матеріалів проекту, інших матеріалів, пов'язаних із темою дослідження.
- *Другий етап (16.01-28.02.10):* збір інформації (проведення фокус-груп, експертне опитування, аналіз нормативних документів).
- *Третій етап (01-31.03.10):* аналіз отриманої інформації та підготовка звіту про дослідження, розробка відповідних рекомендацій.

АНАЛІЗ ДОКУМЕНТІВ

Аналіз нормативних документів

Аналіз чинного законодавства та інших нормативних документів щодо функцій і завдань клубних закладів (будинків культури) по задоволенню потреб територіальних громад та можливості співпраці з громадськими організаціями проводиться у двох взаємопов'язаних площинах:

- вивчення чинних законодавчих актів у сфері місцевого самоврядування та життєдіяльності територіальних громад;
- аналіз законодавства, й інших нормативних документів щодо владних повноважень у сфері культури та власне функціонування закладів культури.

I. Основним нормативним документом у сфері місцевого самоврядування та життєдіяльності територіальних громад є *Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»* (від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР). Текст даного закону містить низку положень, які регламентують повноваження відповідних рад та їх виконавчих органів, зокрема, у сфері культури. Положеннями даного закону також регламентуються права та повноваження членів територіальних громад та громадських організацій у відпрацюванні та втіленні у життя місцевої політики щодо різних аспектів життєдіяльності територіальних громад, у тому числі у сфері культури.

Стаття 2 розділу I «Загальні положення» даного закону визначає, що «...міське самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл,

селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України...»

Стаття 17 цього ж розділу визначає, що відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

Зазначений закон (розділ II «Організаційно-правова основа місцевого самоврядування») глава 1 «Повноваження сільських, селищних, міських рад» Стаття 26 «Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад» визначає, що виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються *питання затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування*. Окремо слід відмітити, що також виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються питання щодо прийняття рішень про наділення *органів самоорганізації населення* окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення. Ці повноваження у відповідних сільських, селищних, міських радах станом на початок 2010 року на території, наприклад, Кіровоградської області, на жаль, не мали практичного втілення, але з огляду на завдання та предмет даного дослідження в частині діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад, шляхів її оптимізації та співпраці з громадськими організаціями, вони представляють потенційний резерв.

Заслугують також на увагу закріплені у даному законі (глава 2 «Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад», стаття 27 «Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку») у якості власних (самоврядних) повноважень *розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях.* У даному переліку немає прямої вказівки на можливість укладання таких договорів безпосередньо з громадськими чи неприбутковими організаціями, у тому числі через посередництво клубних закладів, а тому така можливість потенційно не виключається і може бути запроваджена у майбутньому.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 32 «Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту») до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад відносить у якості власних (самоврядних) повноважень з-поміж інших:

1) *управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, молодіжними оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;*

2) *забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;*

3) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

4) *сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю.*

Разом з тим, відзначаємо у якості визначених законом делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад з-поміж інших такі: вирішення питань про надання неповнолітнім, студентам, пенсіонерам та інвалідам *права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту*, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах. (Цілком логічно припустити, що дана норма має розповсюджуватися і на громадські організації, які об'єднують або опікуються відповідними категоріями громадян – членів територіальних громад).

Щодо повноважень районних та обласних рад стосовно предмету даного дослідження, то стаття 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» проголошує, зокрема, що районні, обласні ради делеguють відповідним місцевим державним адміністраціям, у тому числі і повноваження щодо забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, *культури*, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, *роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших*

громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді.

Таким чином, положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» у загальних рисах унормовують теоретичні питання повноважень громадських організацій та органів самоорганізації населення у вирішенні різних питань життєдіяльності тієї чи іншої територіальної громади. Цілком логічно і зрозуміло, що положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» містять лише найбільш загальні і стратегічні норми, що кодифікують владні повноваження органів місцевого самоврядування та територіальних громад.

II. Більш детально спектр взаємовідносин та співпраці між органами місцевого самоврядування, окремими членами територіальних громад та організаціями «третього сектору» міг би бути віддзеркалений у положеннях статутів тих чи інших територіальних громад. У якості прикладу нами проаналізовані положення *Статуту територіальної громади міста Кіровограда* (прийнятий рішенням Кіровоградської міської ради четвертого скликання від 31 січня 2006 року № 1707). Цей Статут відповідно до Конституції і законів України, закріплює систему місцевого самоврядування міста Кіровограда, форми та порядок здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою міста Кіровограда, функції і повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста, статус органів самоорганізації населення. Так, стаття 2.1.1 глави 2.1. «Загальні засади формування і функціонування системи міського самоврядування» розділу II «Система місцевого самоврядування» проголошує:

Місцеве самоврядування в місті Кіровограді здійснюється на принципах:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;
- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законами України, цим Статутом, іншими нормативно-правовими актами;
- *пріоритету інтересів жителів міста;*
- *підвітності та відповідальності перед територіальними громадами, їх органів та посадових осіб;*
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту прав міського самоврядування.

Потенційна можливість розгляду та втілення в життя тих чи інших ініціатив членів територіальної громади і громадських організацій, у тому числі і щодо співпраці з комунальними закладами культури, викладена у главі 2.8. «Місцеві ініціативи» зазначеного Статуту:

Стаття 2.8.1

Члени Кіровоградської міської *громади мають право ініціювати розгляд* у Кіровоградській міській раді (в порядку місцевої ініціативи) *будь-якого питання*, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Стаття 2.8.2

Суб'єктами права місцевої ініціативи може бути ініціативна група членів міської громади (чисельністю не менше 20 осіб), міські осередки політичних партій та *громадських об'єднань*.

Окремим і наразі невикористаним ресурсом щодо задоволення різнобічних потреб територіальної громади є *органи самоорганізації населення*, які відповідно до чинного законодавства мають доволі значні потенційні можливості для здійснення своїх проєктів, у тому числі і в аспекті співпраці із комунальними закладами культури.

Так, стаття 2.9.4 глави 2.9 «Органи самоорганізації населення» зазначеного Статуту проголошує (у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»):

Повноваження, які можуть передаватися до органів самоорганізації населення, в першу чергу, відносяться до проблем мешканців міста і можуть бути в галузі житлового та комунального господарства, побуту, торгівлі та громадського харчування, а також соціального захисту населення.

Навіть першого ознайомлення з можливими галузями міського соціально-господарського комплексу, де співпраця органів самоорганізації населення з владними структурами приносила б користь територіальній громаді, викликає, щонайменше, подив з огляду на немотивовану обмеженість цих галузей. Принаймні сфера культурних послуг або ініціатив органів самоорганізації населення з наступною передачею коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення, у цей статутний перелік не увійшла. Крім того, Статут територіальної громади міста Кіровограда містить загальну декларацію щодо гарантій міського самоврядування у частині додержання прав та законних інтересів об'єднань громадян, що в цілому

є позитивним фактором, але мало дієвим з огляду на місцеву практику здійснення місцевого самоврядування.

Стаття 5.1.5 глави 5.1 «Відповідальність органів і посадових осіб міського самоврядування перед територіальною громадою» розділу V «Гарантії міського самоврядування» проголошує: «Усі посадові особи міського самоврядування зобов'язані сприяти забезпеченню додержання прав, законних інтересів *об'єднань громадян*, легалізованих згідно чинного законодавства». Таким чином, Статут територіальної громади міста Кіровограда, на жаль, детально і ґрунтовно не виписує механізми співпраці пересічних членів територіальної громади та громадських організацій і об'єднань з органами місцевого самоврядування та комунальними закладами культури у частині задоволення потреб територіальної громади та розширення (оптимізації) цієї важливої складової суспільно-економічного життя міста. Він лише віддзеркалює основні положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

III. Додаткові можливості щодо розширення співпраці органів місцевого самоврядування з членами територіальних громад у частині надання послуг у сфері культури через діяльність органів самоорганізації населення унормовує *Закон України «Про органи самоорганізації населення»* (від 11 липня 2001 року № 2625-III). Так, стаття 3 «Поняття органу самоорганізації населення» зазначеного Закону визначає, що *основними завданнями органів самоорганізації населення з-поміж інших є:*

- *задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;*

- *участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.*

Стаття 14 «Власні повноваження органу самоорганізації населення» визначає, що *органу самоорганізації населення у межах території його діяльності під час його утворення можуть надаватися такі повноваження:*

- *організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, проведення робіт з благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садиб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо; з цією метою можуть створюватися тимчасові або постійні бригади, використовуватися інші форми залучення населення;*
- *надавати допомогу навчальним закладам, закладам та організаціям культури, фізичної культури і спорту у проведенні культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої та виховної роботи серед населення, розвитку художньої творчості, фізичної культури і спорту; сприяти збереженню культурної спадщини, традицій народної культури, охороні пам'яток історії та культури, впровадженню в побут нових обрядів.*

Крім того, дана стаття прямо передбачає, що *«сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада передає органу самоорганізації населення відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для реалізації зазначених повноважень, здійснює контроль за їх виконанням».*

Справедливо відзначити, що практична реалізація положень даного Закону України наразі ще чекає на своє повноцінне впровадження у повсякденне життя територіальних громад.

IV. Основним профільним законом у сфері культури (а функціонування клубних закладів, головним чином, належить до цієї сфери) вже доволі тривалий час залишається *Закон України «Основи законодавства України про культуру»* (від 14 лютого 1992 року № 2117-XII). Закон містить низку положень, які безпосередньо стосуються теми даного дослідження і становлять нормативне підґрунтя для оптимізації та розширення спектру співпраці членів територіальних громад та громадських організацій із клубними закладами.

Статтею 3 розділу I «Загальні положення» зазначеного закону визначаються пріоритети у розвитку культури. «Пріоритетні напрями розвитку культури визначаються цільовими державними програмами, які затверджуються Верховною Радою України. Держава у пріоритетному порядку створює умови для:

- розвитку культури української нації та культур національних меншин;
- збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища;
- естетичного виховання дітей та юнацтва;
- проведення фундаментальних досліджень у галузі теорії та історії культури України;
- розширення культурної інфраструктури села.

Стаття 7 «Право громадян на утворення об'єднань у сфері культури» розділу II «Права і обов'язки громадян у сфері культури» зазначеного закону проголошує:

- *«Громадяни мають право за своєю ініціативою утворювати творчі спілки, національно-культурні товариства, фонди, асоціації та інші громадські об'єднання, в тому числі міжнародні.*
- *Діяльність громадських об'єднань у сфері культури регулюється законодавством України та статутами (положеннями) цих об'єднань.*
- *Держава охороняє права та законні інтереси громадських об'єднань у сфері культури, сприяє створенню умов для виконання ними статутних завдань».*

Стаття 12 розділу III «Діяльність у сфері культури» визначає, що «діяльністю у сфері культури є:

- створення, розповсюдження і популяризація творів літератури та мистецтва;
- збереження та використання культурних цінностей;
- естетичне виховання;
- організація спеціальної освіти, відпочинку і дозвілля громадян.

Відповідно до положень цієї ж статті суб'єктами діяльності у сфері культури є:

- професійні творчі працівники, професійні творчі колективи, працівники культури, *окремі громадяни*;
- державні і приватні заклади, підприємства, організації і установи, що діють у сфері культури;
- *творчі спілки, національно-культурні товариства, фонди, асоціації, інші громадські об'єднання, їх підприємства*;
- держава в особі її органів влади та управління.

Така можливість співпраці органів влади з неурядовими організаціями знаходить своє віддзеркалення, зокрема, і у положеннях статті 15 «Естетичне виховання»: *«Цілісна система естетичного виховання громадян забезпечується органами державного управління, закладами освіти, культури і мистецтва, засобами масової інформації спільно з творчими спілками, національно-культурними товариствами та іншими громадськими об'єднаннями, що діють у сфері культури».*

Опис такого виду діяльності у сфері культури, як відпочинок і дозвілля громадян ми знаходимо у статті 18 «Організація аматорської діяльності, відпочинку та дозвілля громадян»:

- Для задоволення потреб громадян у самодіяльній творчості, організації їх відпочинку та дозвілля *створюються клуби, аматорські об'єднання, гуртки і студії за інтересами, культурні центри, парки культури та відпочинку, інші культурно-освітні заклади.*
- Органи державної влади і управління, заклади, підприємства та організації сприяють розвитку аматорських колективів і об'єднань, дбають про їх матеріальне та фінансове забезпечення.

Стаття 21 «Заклади, підприємства та організації культури» надає перелік різних за видами діяльності та формою власності закладів, підприємств та організацій культури:

- В Україні гарантується розвиток мережі різних за видами діяльності та формою власності закладів, підприємств та організацій культури: театрів, філармоній, професійних творчих колективів, кіностудій, організацій телебачення, радіомовлення, кіновідеопрокату, видавництв, редакцій, музеїв, художніх галерей (виставок), бібліотек, архівів, *клубних закладів*, кінотеатрів, цирків, парків культури та відпочинку, навчальних

закладів і наукових установ, позашкільних закладів естетичного виховання і дозвілля дітей та юнацтва, дизайнерських, реставраційних центрів і майстерень, історико-культурних, архітектурних заповідників, заповідних територій тощо.

- На території кожної адміністративно-територіальної одиниці створюється соціально необхідний комплекс закладів, підприємств і організацій культури.
- *Заклади, підприємства і організації культури здійснюють ті види культурної та господарської діяльності, які визначені статтею 12 цих Основ і відповідають цілям, передбаченим їх статутами (положеннями)».*

У 2001 році первісний текст даного закону був доповнений двома статтями, які теж можуть бути пов'язані із практичною статутною діяльністю значної частини громадських організацій:

Стаття 21-1. Неприбуткові організації у сфері культури.

«Неприбутковими організаціями у сфері культури є юридичні особи, які здійснюють діяльність, визначену статтею 12 цих Основ, і відповідають критеріям неприбутковості, встановленим цією статтею.

Неприбуткова організація у сфері культури може здійснювати фінансово-господарську діяльність відповідно до цілей її утворення та в межах її цивільної правоздатності.

Кошти та інше майно, майнові права (у грошовому виразі), набуті неприбутковою організацією внаслідок її фінансово-господарської діяльності, за результатами звітного періоду не можуть більше, ніж у три рази перевищувати її надходження за той же період у вигляді бюджетних коштів, коштів та іншого майна, майнових прав (у грошовому виразі), наданих організації засновником (засновниками) організації, в тому числі, у вигляді членських внесків, внесків учасників,

а також безповоротної фінансової допомоги чи допомоги товарами, роботами, послугами (за їх ринковою вартістю), що надані безоплатно.

Обсяг майна суб'єктів підприємницької діяльності (часток у їхньому майні), яке на встановленому законом праві належить неприбутковій організації, не може більше, ніж у три рази перевищувати загальний обсяг іншого майна, що належить неприбутковій організації на кінець звітного періоду. Таке перевищення має бути усунене протягом року, наступного за звітним.

Майно неприбуткової організації у сфері культури може бути передано суб'єктам підприємницької діяльності лише в тимчасове користування на компенсаційній основі, за винятком внесення майна до статутного фонду господарського товариства чи наділення майном іншого суб'єкта підприємницької діяльності.

Компенсація за користування майном неприбуткової організації не може бути нижчою за звичайну ціну, крім випадків, коли майно надається в користування іншим неприбутковим організаціям».

Для окремих форм неприбуткових організацій у сфері культури та за видами їх діяльності законом можуть встановлюватися інші критерії ознак неприбутковості. (Закон доповнено статтею 21-1 згідно із Законом № 2756-III (2756-14) від 04.10.2001).

Стаття 21-2. Підтримка діяльності неприбуткових організацій у сфері культури.

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності неприбуткових організацій у сфері культури в межах своїх повноважень, визначених законами України.

Неприбутковим організаціям у сфері культури відповідно до закону надаються пільги по сплаті мита, податків та зборів (обов'язкових платежів), встановлюються податкові та інші пільги

фізичним та юридичним особам, що підтримують неприбуткові організації.

Економічна підтримка неприбуткових організацій здійснюється у формах, передбачених законами України.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування залучають неприбуткові організації на конкурсній основі до виконання загальнодержавних та місцевих програм, що фінансуються з відповідних бюджетів, а також до виконання замовлень для державних та місцевих потреб.

Держава залучає неприбуткові організації у сфері культури до участі у підготовці законопроектів та проектів інших нормативних актів органів влади, репрезентації України у різних сферах міжнародного культурного життя, забезпечує надання інформації, необхідної для реалізації завдань, визначених їх статутами (положеннями)». (Закон доповнено статтею 21-2 згідно із Законом N 2756-III (2756-14) від 04.10.2001).

Крім того, стаття 24 «Фонди розвитку культури» зазначеного закону передбачає, що «громадські об'єднання (творчі спілки, товариства, фонди, асоціації), заклади, підприємства, організації та громадяни мають право самостійно та на договірній основі створювати добродійні фонди для фінансування культурних програм, розвитку літератури та мистецтва, підтримки талантів і творчих починань у галузі культури, розв'язання соціальних і побутових проблем творчих працівників».

Отже, проаналізований закон достатньою мірою унормовує законодавче поле взаємовідносин громадських організацій і об'єднань з владними структурами у частині, що стосується сфери культури, та окреслює коло стратегічних напрямків співпраці між ними. Але це, як

то кажуть, в теорії. Практика ж розбудови культурного середовища українського суспільства у проєкції на окремо взяту територіальну громаду поки що далека від бажаної.

V. Про це свідчить і аналіз сучасного стану культури в Україні, який міститься, зокрема, у *Законі України «Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки»* (від 3 березня 2005 року № 2460-IV).

Це останній зразок подібного нормативного документу за останні роки. Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки аналізує сучасний стан культури в Україні, визначає цілі, пріоритетні завдання та принципи державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки, а також стратегічні напрями, механізми її реалізації та очікувані результати.

Так, розділ 2 «Сучасний стан культури в Україні» зазначеної Концепції дає таку характеристику поточного стану розвитку культури в Україні:

«Сучасний стан розвитку української культури й духовності характеризується розмиванням і поступовою маргіналізацією культурних і духовних цінностей у суспільному житті, руйнуванням цілісної мережі закладів, підприємств, організацій та установ культури й цілісного інформаційно-культурного простору, *неефективним використанням наявних культурних і творчих ресурсів*».

Протягом останнього десятиліття культура в Україні не лише втратила відповідне місце серед пріоритетів державної політики, а й опинилася на периферії державних інтересів. Як наслідок, утворився й дедалі збільшується розрив між так званою офіційною культурою, що фінансується з бюджету, і незалежною та орієнтованою на сучасні

потреби культурною діяльністю; стала хронічною проблема неадекватного фінансового забезпечення галузі культури; суттєво погіршилася економічна структура видатків місцевих бюджетів на галузь культури; розрізнені культурні заходи так і не склалися в єдину програму послідовного культурного розвитку.

Існуючий стан культури в Україні вимагає нових політичних підходів, програм і механізмів їх реалізації.

Крім того, розділ 3 «Цілі та пріоритетні завдання державної політики в галузі культури» зазначеної Концепції визначає з-поміж інших такі цілі та пріоритетні завдання державної політики в галузі культури:

- *зміна методів управління у галузі культури, зокрема, переорієнтація органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання певних функцій на досягнення поставлених цілей, залучення громадськості до процесів управління та контролю в галузі культури;*
- *розробка, затвердження та впровадження державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою (перелік та обсяг послуг, порядок їх надання, показники виконання та якості послуг), а також методики визначення розміру фінансового забезпечення державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою, в розрахунку на душу населення.*

Тому логічною тезою у розділі 6 «Очікувані результати» Концепції виглядає наступне - реалізація Концепції має на меті отримання таких результатів:

- підвищення ролі культури в контексті сталого розвитку України та її окремих регіонів;
- зміна методів управління у галузі культури, зокрема переорієнтація органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання певних функцій на досягнення поставлених цілей, залучення громадськості до процесів управління та контролю в галузі культури.

VI. Основним нормативним документом щодо забезпечення членів територіальних громад клубними закладами є *постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами»*, у якій, зокрема, зазначається:

«На території кожної сільської, селищної, міської ради має функціонувати як мінімум один (базовий) клубний заклад. Кількість місць у ньому визначається відповідно до сумарної чисельності населення всіх населених пунктів, що знаходяться на території ради, та наведеного нормативу.

У кожному районі діє районний будинок культури з методичною службою. У кожному обласному центрі функціонує обласний центр (будинок) народної творчості як науково-дослідний, координаційний, методичний центр або інший клубний заклад з аналогічними функціями. До закладів культури клубного типу належать сільські, селищні, міські, районні, обласні будинки і палаци культури, клуби, народні дома, клуби технічної та художньої творчості, клуби-бібліотеки, центри дозвілля, клуби-кафе, культурно-спортивні центри тощо.

Ці нормативи запроваджуються як орієнтовний напрям організації системи культурного обслуговування населення міст, селищ,

сіл та не обмежують ініціативи місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

VII. Основним нормативним документом, який визначає напрямки роботи, функції, головні завдання, види діяльності та організаційно-правові засади діяльності клубних закладів є *наказ Міністерства культури і туризму України від 23 травня 2007 року № 35 «Про затвердження примірного Положення про клубний заклад».*

Це відносно новий нормативний документ, на виконання якого управління культури і туризму Кіровоградської обласної державної адміністрації і спрямовує діяльність клубних закладів. До цього був чинним наказ Міністерства культури УРСР від 29 квітня 1991 року № 82 «Про затвердження Тимчасового положення про клубні заклади системи Міністерства культури України».

Пункт 1.1. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначає, що *клубний заклад – це палац, будинок культури, клуб, народний дім, молодіжний центр, культурно-дозвілєвий комплекс, будинок мистецтв, будинок фольклору, будинок народної творчості, інший заклад системи Міністерства культури і туризму України, діяльність якого спрямована на створення, розповсюдження та популяризацію культурних надбань.*

Таке визначення поняття «клубний заклад» з огляду на реалії початку третього тисячоліття у незалежній Україні, на наш погляд, є відображенням дуже звуженого підходу до розуміння місії клубних закладів у житті територіальних громад і не повною мірою кореспондується із різновекторними статутними цілями та спектром діяльності різноманітних громадських організацій.

Разом з тим, пункт 1.3. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад констатує: «Типи та різновиди клубних закладів залежать від місцевих умов і можливостей з урахуванням *інтересів та побажань населення*». (Тим самим віддзеркалена теоретична можливість урахування громадської думки та співпраці з населенням, у тому числі, з громадськими організаціями).

Пункт 1.4. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначає, що *головними (тобто, можуть бути визначені і інші – Авт.)* напрямками роботи клубних закладів є:

- збереження і розвиток української культури, а також культур інших національних груп, що проживають на території України (цим положенням закріплюється теоретична можливість співпраці, зокрема, із громадськими організаціями національного спрямування у своїй статутній діяльності та національно-культурними товариствами).
- забезпечення культурно-дозвілєвих потреб громадян (цим положенням закріплюється теоретична можливість співпраці із громадськими організаціями зазначеного спрямування у своїй статутній діяльності).

Пункт 1.5. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначає, що «функціями клубних закладів є культурно-творча, виховна, пізнавальна, розважальна, методична». (Звертаємо увагу на те, що відповідно до примірного положення, це вичерпний перелік функцій клубних закладів).

Пунктом 1.6. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначено, що, з-поміж інших, *головними* видами діяльності клубного закладу є:

- задоволення культурно-дозвіллевих потреб населення;
- створення та організація діяльності клубних формувань (творчих колективів, гуртків, студій, любительських об'єднань, клубів за інтересами);
- вивчення культурних запитів та розкриття творчих здібностей і обдарувань різновікових груп населення;
- підтримка соціально важливих культурних ініціатив;
- вироблення та запровадження нових моделей культурного обслуговування громадян.

У розвиток зазначених вище положень пунктом 1.7 розділу 1 «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначено, що «метою створення клубних закладів є задоволення культурних потреб громадян у розвитку народної традиційної культури, підтримки художньої творчості, іншої самодіяльної творчої ініціативи, організації дозвілля тощо».

Головними видами діяльності клубного закладу відповідно до пункту 1.8. розділу 1. «Загальні положення» примірного Положення про клубний заклад визначені:

- створення та організація діяльності творчих колективів, гуртків, студій, любительських об'єднань та клубів за інтересами, інших клубних формувань;
- організація і проведення фестивалів, оглядів, конкурсів, виставок та інших форм показу результатів творчої діяльності клубних формувань;
- проведення спектаклів, концертів, інших театральних видовищних заходів, у тому числі, за участю професійних творчих колективів та окремих виконавців;

- організація та проведення масових театралізованих свят, народних гулянь, обрядів, ритуалів відповідно до місцевих звичаїв і традицій;
- організація дозвілля для різновікових груп населення, у тому числі, проведення вечорів відпочинку, дискотек, молодіжних балів, карнавалів, дитячих ранків та інших розважальних програм.

Зазначений перелік не є вичерпним, що також залишає потенційну можливість для розширення співпраці громадських організацій з клубними закладами задля задоволення потреб територіальної громади.

Пунктом 3.2. розділу 3. «Структура та основні принципи діяльності клубного закладу» примірного Положення про клубний заклад визначено, що «клубний заклад планує свою діяльність *відповідно до культурних потреб населення, виходячи з творчих можливостей та фінансових ресурсів*».

Пункт 3.5. розділу 3. «Структура та основні принципи діяльності клубного закладу» примірного Положення про клубний заклад передбачає, що «клубний заклад може залучати до участі в організаційно-масових заходах дошкільні, позашкільні, загальноосвітні, професійно-технічні, вищі навчальні заклади, інші заклади та організації (за згодою)» (як бачимо, у цьому переліку немає згадки про громадські організації або органи самоорганізації населення, що, на наш погляд, є нелогічним і недоречним).

Пункт 3.7. розділу 3. «Структура та основні принципи діяльності клубного закладу» примірного Положення про клубний заклад передбачає, що «у клубному закладі можуть створюватися методичні, громадські ради».

Це надзвичайно позитивний момент щодо нормативної бази та практики роботи клубних закладів у аспекті їх співпраці з громадськими організаціями та об'єднаннями, як це вже широко і протягом тривалого часу практикується у діяльності владних органів та установ. Але даним Положенням не визначені навіть загальні засади та принципи формування таких дорадчих органів, окрім норм пункту 3.8. зазначеного Положення: «Діяльність методичних, громадських рад здійснюється з урахуванням рекомендацій органів культури, у підпорядкуванні яких перебуває клубний заклад». Логічно передбачити, що, враховуючи існуючу практику формування та функціонування громадських рад при різноманітних установах і організаціях, до їх складу увійшли би представники громадських організацій, органів самоорганізації населення та ініціативних груп від мешканців того чи іншого населеного пункту або окремого мікрорайону, що значно активізувало й урізноманітнювало б щоденну роботу клубних закладів по задоволенню потреб територіальних громад.

VIII. Варто також зупинитися на низці нормативних документів, які регламентують діяльність структурних підрозділів органів виконавчої влади, що опікуються проблемами культури і духовності. Це, зокрема, *Положення про Міністерство культури і туризму України* (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2006 року № 1566). Цим Положенням визначено, що МКТ є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення проведення державної політики у сфері культури, туризму, а також державної мовної політики. Значущим щодо досліджуваного нами питання у даному Положенні є те, що «МКТ відповідно до покладених на нього завдань:

- розробляє вимоги щодо створення на території кожної адміністративно-територіальної одиниці соціально необхідного комплексу закладів, підприємств, організацій культури, нормативи мінімального забезпечення громадян культурними послугами, здійснює відповідно до законодавства контроль за додержанням таких вимог і нормативів;
- сприяє діяльності творчих спілок, молодіжних, дитячих та інших громадських організацій, що функціонують у сфері культури, мистецтва, кінематографії, туризму та діяльності курортів»;

Також Положенням визначено, що «МКТ під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, *громадськими організаціями*, а також з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями».

Типове Положення про управління культури обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, Головне управління культури та мистецтв Київської міської державної адміністрації, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2001 року № 529, також в узагальнених рисах унормовує відносини цих владних органів з територіальними громадами та громадськими організаціями. Так, відповідно до типового Положення управління відповідно до покладених на нього завдань:

- *сприяє органам місцевого самоврядування у вирішенні питань соціально-культурного розвитку відповідної території;*
- *сприяє роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, інших громадських організацій.*

Також управління має право *«залучати спеціалістів інших структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції»*.

Управління під час виконання покладених на нього завдань *взаємодіє з іншими структурними підрозділами відповідної держадміністрації, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами, установами, організаціями, громадянами та їх об'єднаннями*.

Відповідно до *типового Положення про відділ культури районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації*, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2001 року № 529, основними завданнями відділу є:

- забезпечення реалізації прав громадян на свободу літературної і художньої творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, забезпечення доступності всіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина.

Відділ відповідно до покладених на нього завдань:

- сприяє органам місцевого самоврядування у вирішенні питань соціально-культурного розвитку відповідної території;
- сприяє роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, інших культурно-мистецьких організацій.

Відділ має право:

- *залучати спеціалістів інших структурних підрозділів районної, районної у містах Києві та Севастополі держадміністрації, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (за*

погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції.

Відділ під час виконання покладених на нього завдань *взаємодіє* з іншими структурними підрозділами відповідної держадміністрації, органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями, *громадянами та їх об'єднаннями.*

VIII. Окремо варто зупинитися на аналізі таких нормативних документів, як укази і розпорядження Президента України, які мають стратегічне, але часто декларативне спрямування і торкаються теми дослідження лише частково, хоча у разі безумовного виконання цих актів Президента України місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування багатьох аналізованих проблем життєдіяльності територіальних громад можна було б уникнути.

У якості прикладу було проаналізовано *розпорядження Президента України від 21 вересня 2001 року №252/2001-рп «Про заходи щодо підтримки діяльності національно-культурних товариств»*, яким доручалося Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям разом із відповідними органами місцевого самоврядування:

- розглянути можливість безоплатного надання будівель і споруд, що перебувають у державній власності та комунальній власності, для проведення національно-культурними товариствами культурологічних, освітніх, науково-просвітницьких та інших заходів;
- вивчити питання та здійснити в установленому порядку заходи щодо встановлення відповідно до законодавства мінімального

розміру плати за оренду державного та комунального майна, що використовується зазначеними товариствами для забезпечення своєї діяльності.

У такому ж руслі виписані і положення останнього за датою підписання щодо аналізованої проблематики *Указу Президента України від 12 січня 2009 року № 6 «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні»*:

Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям ужити в установленому порядку невідкладних заходів щодо:

- підтримки діяльності національних творчих спілок та їх місцевих осередків, громадських об'єднань національних меншин в Україні.

ПЕРЕЛІК
проаналізованих нормативних документів

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР).
2. Закон України «Основи законодавства України про культуру» (від 14 лютого 1992 року № 2117-XII).
3. Закон України «Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки» (від 3 березня 2005 року № 2460-IV).
4. Указ Президента України від 2 грудня 2005 року № 1688 «Про Положення про Міністерство культури і туризму України».
5. Указ Президента України від 12 січня 2009 року № 6 «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні».
6. Указ Президента України від 24 листопада 2005 року № 1647 «Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства» (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента від 28.02.2006 № 160).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2003 року № 1235 «Про затвердження Державної програми розвитку культури на період до 2007 року».
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 року № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами».
9. Постанова Верховної Ради України від 4 березня 2004 року № 1585-IV «Про інформацію Кабінету Міністрів України про стан збереження об'єктів соціально-культурного призначення в процесі приватизації та цільового їх використання у післяприватизаційний період».

10. Розпорядження Президента України від 21 вересня 2001 року №252/2001-рп «Про заходи щодо підтримки діяльності національно-культурних товариств».

11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 березня 2006 року № 126-р «Про затвердження плану заходів на 2006-2007 роки щодо реалізації Концепції державної політики в галузі культури».

12. Статут територіальної громади міста Кіровограда (прийнятий рішенням Кіровоградської міської ради четвертого скликання від 31 січня 2006 року № 1707).

13. Наказ Міністерства культури і туризму України від 23 травня 2007 року № 35 «Про затвердження примірного Положення про клубний заклад».

6. Положення про Міністерство культури і туризму України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2006 року № 1566.

14. Типове Положення про управління культури обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, Головне управління культури та мистецтв Київської міської державної адміністрації, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2001 року № 529.

15. Типове Положення про відділ культури районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2001 року № 529.

16. Закон України «Про органи самоорганізації населення» (від 11 липня 2001 року № 2625-III).

Аналіз статистичної інформації

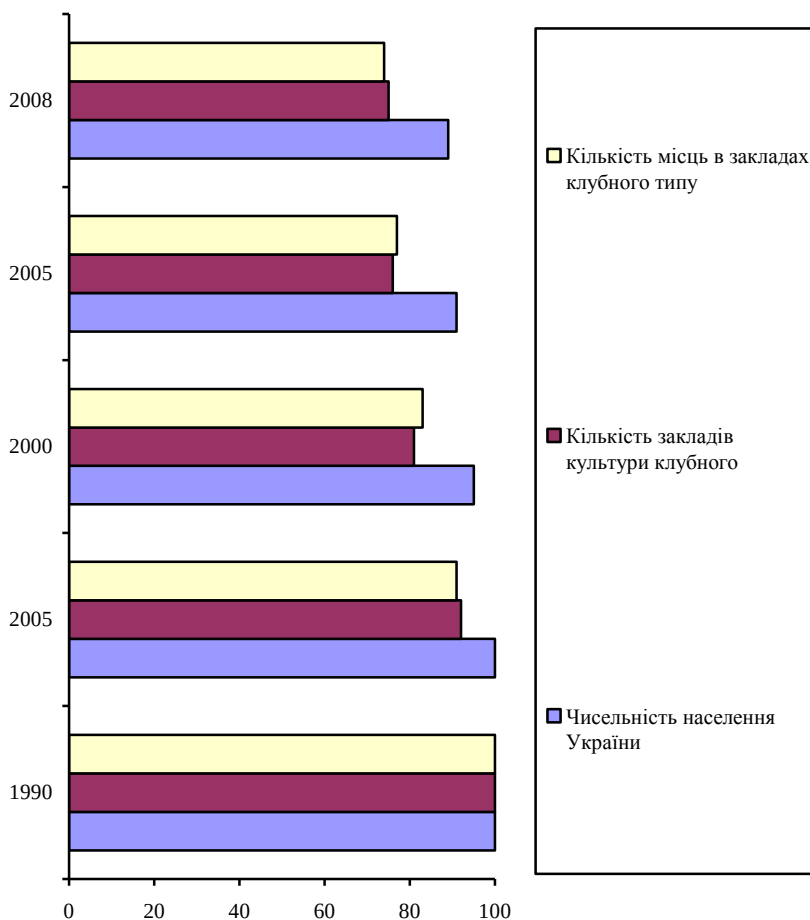
Таблиця №1.1 *Кількість закладів культури клубного типу**

Рік	Кількість закладів культури клубного типу, тис.	Кількість місць в них, млн.	Чисельність населення України, млн.
1990	25,1	6,5	51,8
1995	23,0	5,9	51,7
2000	20,4	5,4	49,4
2005	19,1	5,0	47,3
2008	18,8	4,8	46,3

**Данні сайту Державного комітету статистики (http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html та <http://www.ukrstat.gov.ua/>)*

Наведені в таблиці данні свідчать про скорочення чисельності будинків культури і кількості місць в них, причому ця тенденція спостерігається протягом багатьох років та випереджує тенденцію по скороченню чисельності населення України. Наведена статистика свідчить про кризові явища в цій галузі соціальної сфери.

Діаграма №1.1. Темпи скорочення населення України, кількості закладів культури клубного типу та кількості місць в них*



*Діаграма складена на основі Таблиці №1.1. Для наочності дані подані в відсотках (1990 рік-100%).

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ

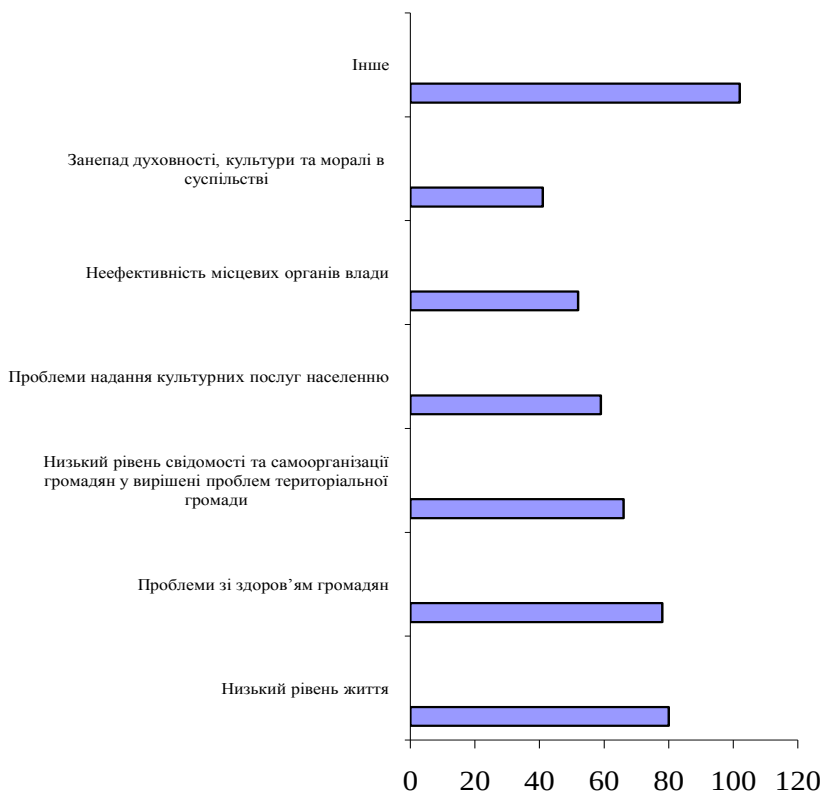
Експертне опитування здійснювалось методом анкетування в період: 18 – 25 січня 2010 року на територіях Кіровоградської, Рівненської, Миколаївської, Чернігівської та Дніпропетровської областей. Під час дослідження суттєвих регіональних особливостей не було виявлено. З відповідями на деякі питання у певних професійних груп виникали труднощі, наприклад, у персоналу будинків культури так було з відповідями, пов'язаними з визначенням форм діяльності потрібних місцевим громадам. Всього було опитано 127 експертів, окрім цього 13 осіб відмовились брати участь в анкетуванні. Анкета складалась переважно з відкритих питань, у тих випадках, коли застосовувались закриті питання, кожен експерт мав можливість залишити окрім відповіді власний коментар. Це прогнозовано мало наслідком велику кількість різноманітних відповідей на запропоновані питання, що до певної міри ускладнило інтерпретацію отриманої інформації. Склад опитаних характеризує наступна таблиця:

Таблиця №2.1. Характеристика респондентів

№	Категорія	Кількість	
		експертів	організацій
1	Експертні установи	12	10
2	Журналісти	26	21
3	Представники органів місцевого самоврядування	20	16
3	Депутати органів місцевого самоврядування	16	14
5	Громадські організації	27	23
6	Працівники будинків культури	26	21
ВСЬОГО		127	105

На поставлені питання було отримано наступні відповіді та коментарі:

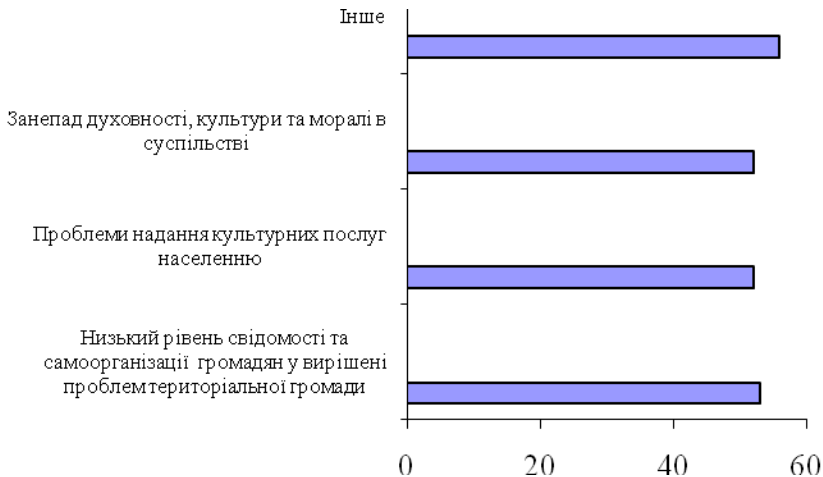
Діаграма №2.1. Які головні проблеми існують у територіальних громад (опитані мали можливість визначити до 5 відповідей)?



Відповіді та коментарі, отримані від опитаних, дозволяють стверджувати, що ситуація на локальному рівні є досить критичною,

місцеві громади стикаються з великою кількістю гострих проблем. Головним проявом цієї ситуації, на їх думку, є низький рівень життя громадян, особливо на селі, де великий рівень безробіття та відсутність альтернатив в питаннях працевлаштування поглиблюють гостроту ситуації. Розповсюдження інфекційних, онкологічних хвороб та алкоголізму і наркоманії зменшує тривалість життя. Все це іде поряд з неефективністю місцевої влади, пасивністю громадян та духовною кризою.

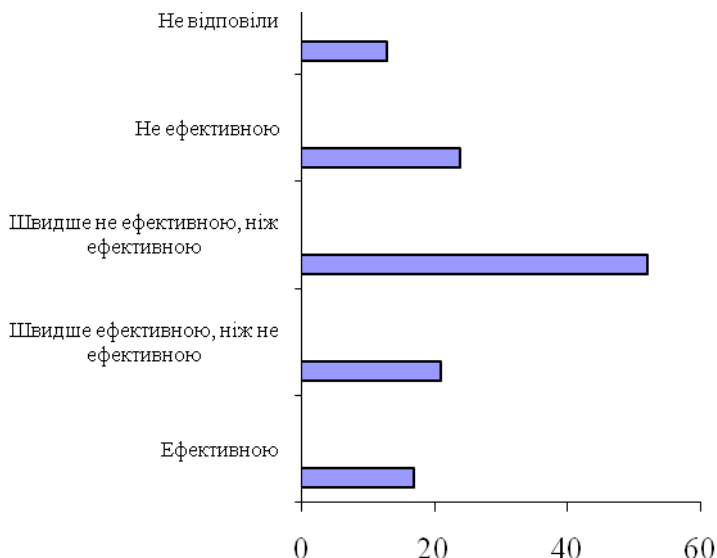
Діаграма №2.2. *Вирішенню яких вищезгаданих проблем можуть сприяти своєю діяльністю будинки культури(опитані мали можливість визначити до 5 відповідей)?*



В коментарях до відповідей на це питання експерти вказували, що опосередковано будинок культури може впливати на багато гострих проблем громади, але для цього йому потрібно бути гнучким в діяльності та своєчасно адаптуватись до реальних потреб громадян. Але

в цілому, кількість відповідей на це питання була значно меншою, ніж на попереднє, що може свідчити про те, що будинок культури, втративши попередню ідеологічну функцію, яка була йому притаманна в радянську епоху, ще не знайшов адекватне місце в сучасному суспільстві.

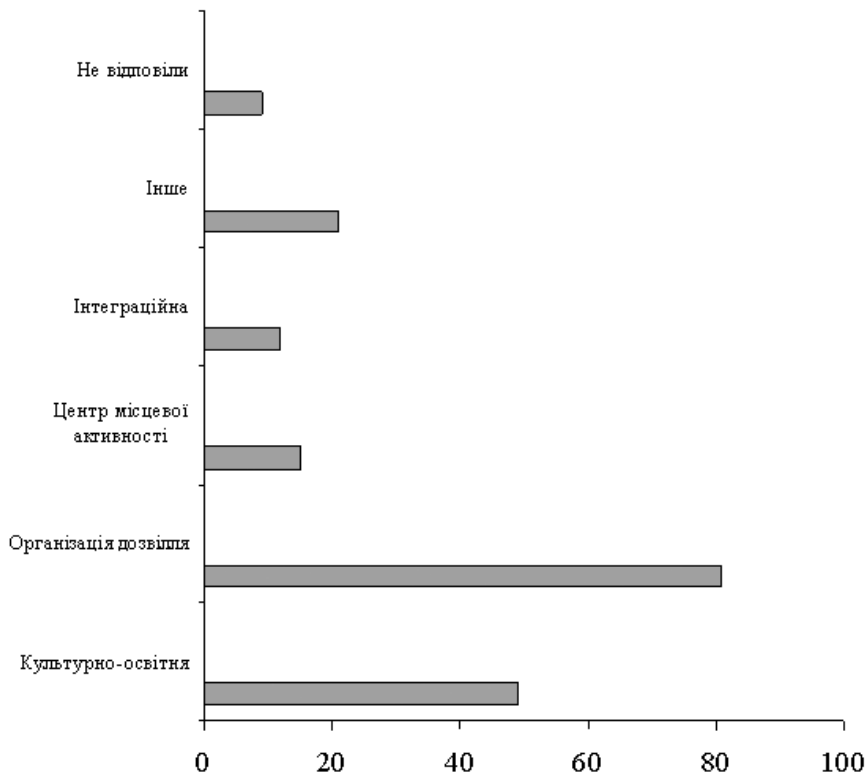
Діаграма №2.3. *Наскільки ефективною є діяльність будинків культури по вирішенню проблем територіальних громад?*



Учасники опитування мали можливість прокоментувати відповідь до цього питання. Досить часто зустрічаються коментарі, на кшталт: «Часто трапляється так, що сільські будинки культури обмежуються проведеннями дискотек один раз на тиждень та відкривають приміщення у святкові дні (9 Травня та ін.)», «В переважній більшості територіальних громад будинки культури

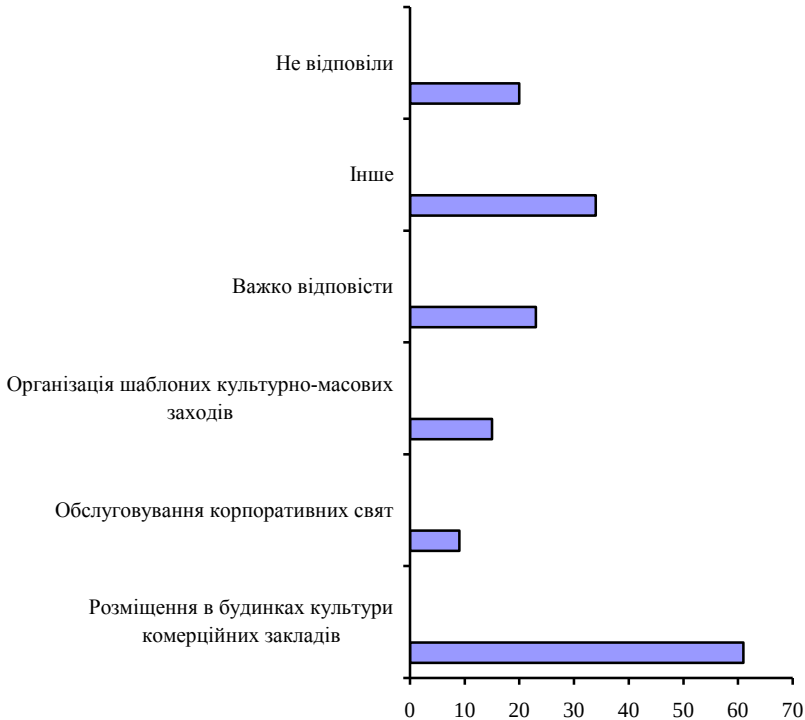
знаходяться в занедбаному стані або не функціонують через відсутність фінансування. Тому вони не здійснюють діяльності по вирішенню проблем територіальних громад», тощо. Три експерти висловили думку про те, що директори будинків культури орієнтуються при плануванні своєї діяльності на організацію показових виступів для керівництва, а не на реальні потреби місцевих громад. Тоді як деякі учасники опитування відчують потребу змінити ситуацію та налаштовані діяти: «Як на мене, у будь-якій ситуації не варто складати руки і просто очікувати, що буде далі. Тому я вважаю, що будинки культури могли б не лише виконувати функції центрів дозвілля та розваг, але бути просвітницькими осередками поширення знань про профілактику захворювань та популяризації здорового способу життя. Завдяки різноманітним формам роботи можна було б обмінюватися досвідом інших людей (шкіл, груп, центрів) у подоланні негативних явищ нашого суспільства і т.д. Все залежить від ініціативності, творчого підходу до вирішення проблем, за які беруться працівники будинків культури».

Діаграма №2.4. Які форми діяльності будинків культури відповідають потребам територіальних громад (можна було визначити декілька форм)?



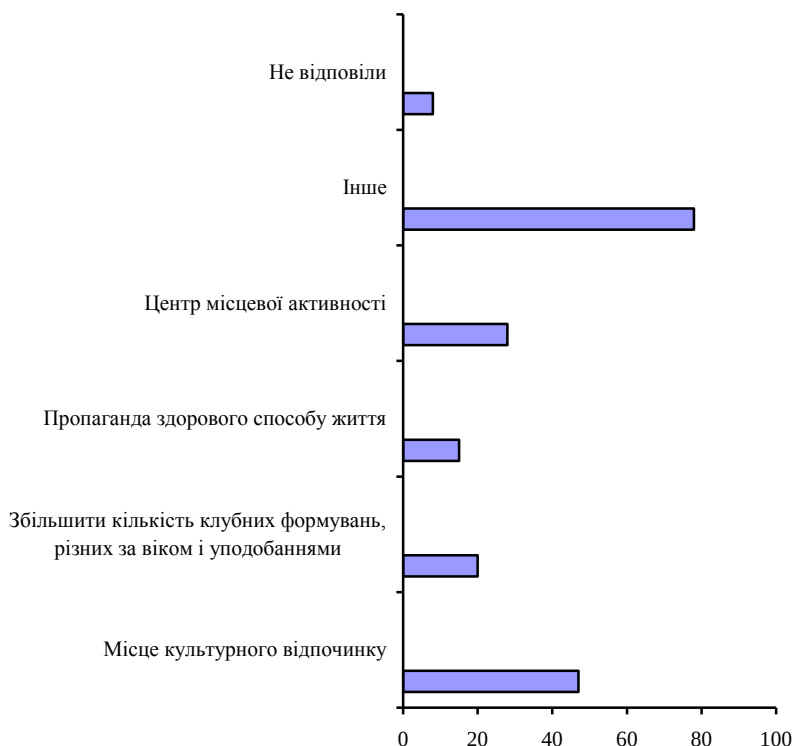
Експерти зазначили, що будинки культури можуть виконувати з користю для громади культурно-освітню функцію, організовувати дозвілля та бути інтеграційними центрами. Також 15 опитаних зазначили, що перспективним для цього типу закладів є трансформація у центри (осередки) громадської активності, у тому числі, з використанням польського досвіду. Двоє з експертів відповіли, що взагалі таких форм немає.

Діаграма №2.5. Які форми діяльності будинків культури не відповідають потребам територіальних громад (можна було визначити декілька форм)?



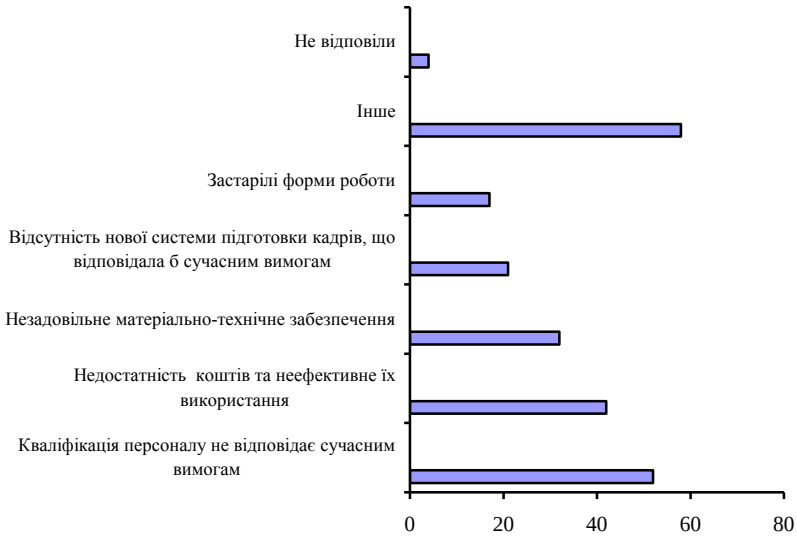
Відповідь на це питання у багатьох експертів викликала значні труднощі, що може свідчити про недостатній рівень інформування суспільства з боку персоналу будинків культури про свою діяльність. Також в коментарях чітко просліджується тенденція, що шлях на «комерціалізацію» та відповідне перепрофілювання, без значної «соціальної складової» не знаходить підтримки в суспільстві.

Діаграма №2.6. Які форми діяльності будинків потрібно започаткувати для кращого вирішення соціальних проблем?



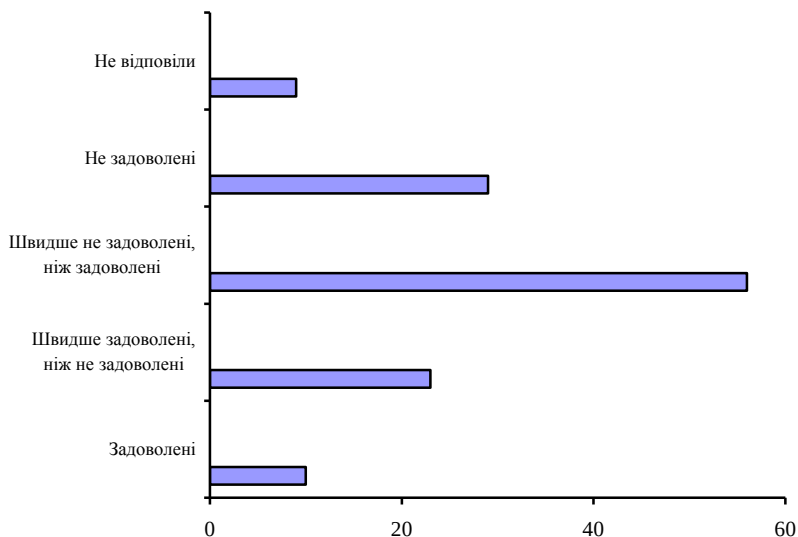
Відносна більшість експертів (47) вважає що оптимальною формою діяльності будинку культури буде збереження за ним традиційної ролі місця культурного відпочинку, але при умові постійного моніторингу реальних потреб власних клієнтів та відповідного корегування діяльності. Перспективним частка опитаних також вважає активізацію співпраці з громадськими організаціями, у тому числі, і в формі центру (осередку) місцевої активності та інтеграційного центру для громади.

Діаграма №2.7. Що заважає будинкам культури в діяльності по вирішенню соціальних проблем (можна було визначити три фактори)?



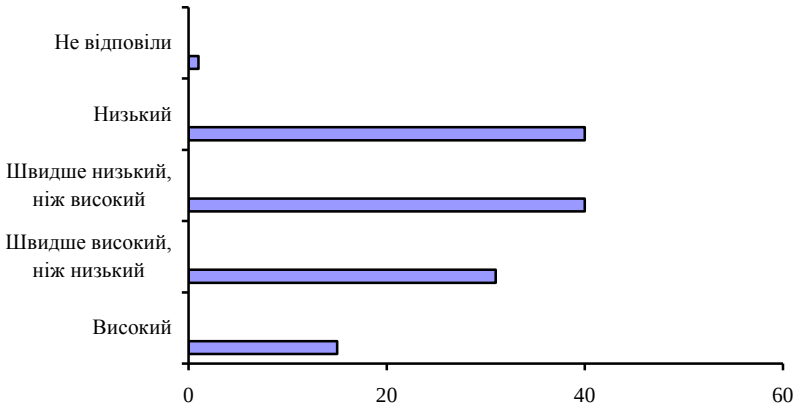
Серед причин, що заважають будинкам культури стати ефективним інструментом на локальному рівні у вирішенні актуальних соціальних проблем, експерти побачили, передусім, невідповідність сучасним потребам кваліфікації працівників та системи їх підготовки (перепідготовки). Галузі не вистачає ресурсів, а ті, що є в наявності, використовуються неефективно. Форми роботи не відповідають потребам громад, а органи місцевої та центральної влади не звертають уваги на проблеми будинків культури.

Діаграма №2.8. Чи задоволені громадяни діяльністю будинків культури?

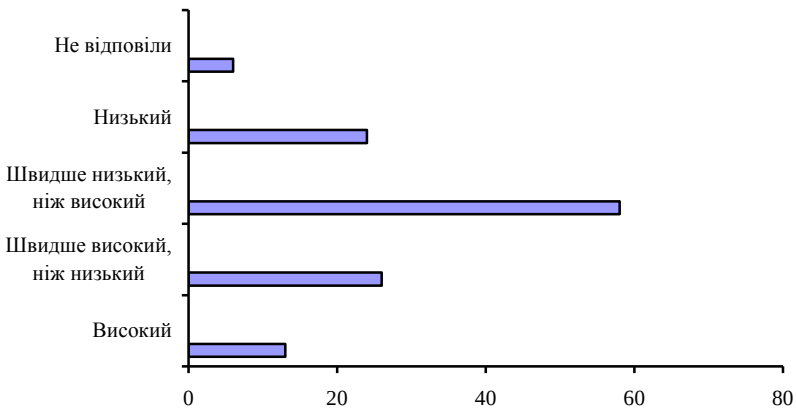


Як бачимо, рівень задоволеності громадян діяльністю будинків культури є незначний, якщо його інтерпретувати за допомогою шкали, то він буде складати: 2,4 (1 – незадоволені, 4 – задоволені), тобто громадяни «швидше незадоволені діяльністю будинків культури, ніж задоволені». Це в багатьох випадках пояснює їх сучасний стан, адже не секрет, що саме на кошти платників податків утримуються ці установи і, якщо вони незадоволені, то владі значно легше скорочувати фінансування, оскільки між закладами культури, освіти, медицини на локальному рівні завжди є конкуренція за ресурси.

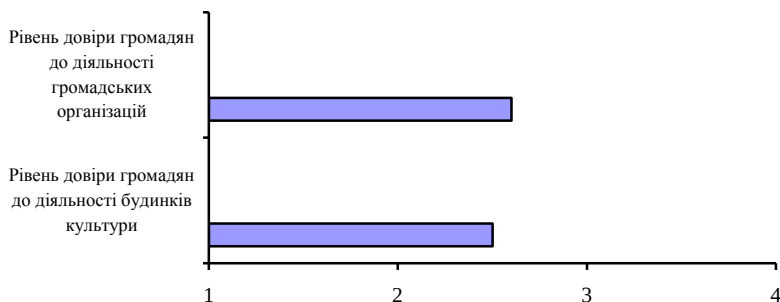
Діаграма №2.9. *Визначити рівень довіри громадян до діяльності будинків культури?*



Діаграма №2.10. *Визначити рівень довіри громадян до діяльності громадських організацій?*



Діаграма №2.11. Інтерпретація відповідей експертів з допомогою шкалювання *.



** Числові значення мають наступну вербальну інтерпретацію: 1 - негативна відповідь на питання; 2 - швидше негативна, ніж позитивна відповідь; 3 - швидше позитивна, ніж негативна відповідь; 4 - позитивна відповідь. Діаграма складалась на основі діаграм №№9,10.*

Вище наведена діаграма свідчить про те, що до діяльності і громадських організацій, і будинків культури громадяни ставляться швидше з довірою, ніж з недовірою, причому різниця в рівні довіри є несуттєвою. Все це дає цим інституціям певне потенційне «вікно можливостей» для їх адаптації на локальному рівні в сучасних умовах.

Таблиця №2.2. Які форми співпраці громадських організацій та будинків культури потрібні для оптимізації процесу вирішення проблем територіальних громад (можна було визначати до трьох форм)?

Рейтинг	Форма співпраці	Кількість відповідей
1	Різні форми соціального партнерства: • Спільна партнерська участь у вирішенні проблем людей, територіальної громади чи окремих її груп. • Реалізація спільних проєктів, програм, залучення інвестицій у розвиток громад. • Вирішення проблем громадських організацій методами культурно-просвітницької діяльності. • Обмін ресурсами, в том числі кадрами і персоналом. • Спільні культурно-мистецькі акції, національно-патріотичні заходи, проведення майстер-класів та показових виступів, святкових заходів, конкурсів, фестивалів.	156
2	Залучення громадських організацій до визначення найбільш важливих питань розвитку культури регіону	12
3	Створення громадських центрів, осередків громадської активності	9
4-16	Інші форми	32

Переважна більшість опитаних бачить значну перспективу в співпраці громадських організацій та будинків культури, насамперед, у напрямку спільного вирішення соціальних проблем на локальному рівні, причому формою такої взаємодії може стати центр (осередок) громадської активності.

Таблиця №2.3. Які якості, вміння та навички необхідні працівнику будинку культури для якісного виконання ним функцій по сприянню процесу вирішення локальних проблем (можна було визначати до трьох варіантів)?

Рейтинг	Уміння та навички	Кількість відповідей
1	Навички лідерства, аніматорства	31
2	Позитивне мислення, цілеспрямованість, ентузіазм, ініціативність, креативність	30
3-4	Навички ефективної комунікації	25
3-4	Активна громадянська життєва позиція	25
5	Бажання навчатись	17
6-21	Інші	44
22	Не відповіли	7

Таблиця наочно демонструє: в сучасних умовах, на думку експертів, працівникам будинків культури потрібні, окрім, зрозуміло, суто професійних якостей, знання сучасних соціальних технологій (аніматорства) та серйозна психологічна підготовка.

ФОКУС-ГРУПИ

Фокус групи (5) проводились 16–26 лютого 2010 року в 5 областях України (Кіровоградська, Рівненська, Дніпропетровська, Миколаївська, Чернігівська).

Таблиця №3.1. *Характеристика учасників фокус-груп*

Показник	Прояв
Організацій	43
Осіб	56
Чоловіків	8
Жінок	48

Характеристика груп: групи складались з представників громадських організацій, працівників будинків культури (БК), депутатів сільської ради та журналістів. Всі учасники були зацікавлені в обговоренні цієї теми, тому емоційна атмосфера була сприятливою. Про це опосередковано свідчить те, що після закінчення роботи, обговорення продовжилось за кавою. Учасники однієї з фокус-груп виявили різний ступінь активності та інтересу до обговорюваної проблеми. Представники закладів культури були занадто зосереджені на проблемах клубів та вважали їх головними проблемами громади. Відповіді на запитання часто містили бажання почути пораду щодо шляхів вирішення проблеми. Учасники зазначили, що їм бракує інформації про успішний досвід вирішення подібних проблем. Працівники БК іншої області нарікали, як їм важко працювати, і що для роботи їм потрібні тільки кошти. Можливості залучати громаду до діяльності БК вони повністю відкидали, спираючись на те, що громада

пасивна і їй нічого не потрібно, але в той же час ніхто з них з громадою не працював, окрім випадків запрошення на святкові концерти та дискотеки. Після їх відповідей склалося таке враження, що, на їх думку, БК покликані лише виконувати плани, які приходять з управління культури та туризму без орієнтації на потреби громади.

Інформація отримана під час проведення фокус-груп

Блок 1. Визначити існуючі проблеми територіальних громад та реальну участь будинків культури у їх вирішенні.

Більшість учасників фокус-груп стверджували, що найактуальнішими проблемами територіальних громад є:

- Пасивність громадян, безініціативність, очікування вказівок «згори», сподівання на владу.
- Недостатнє фінансування БК, відсутність опалення, аварійний стан, зношена матеріально-технічна база.
- Дозвілля молоді, низький рівень організації процесу виховання молоді.
- Комунальні проблеми.
- Проблема кадрів.
- Відсутність інтересу до закладів культури.
- Безробіття.
- Дозвілля дітей, низька зацікавленість батьків дозвіллям дітей.
- Неправильний розподіл бюджетних коштів, махінації, нечітке законодавство.

Відповіді на питання *(Для чого існують будинки культури, які їхні функції? Наскільки вони пов'язані з потребами громад?)* у своїй

більшості констатували, що будинки культури існують для організації дозвілля громадян, а їх інструментами є творчі колективи, які обслуговують заходи, що замовляє влада. Більшість учасників вважає, що БК не задовольняють потреби громади, особливо це стосується молоді та осіб середнього віку, і працюють за старими алгоритмами.

На думку учасників фокус-груп, з вирішенням проблем громад будинки культури пов'язані тим, що надають приміщення для проведення масових заходів та сходин громади, а також організують проведення свят та дозвілля. Клуби більше сконцентровані на дозвіллі, ніж на проблемах громади. Самі працівники культури вважають, що перейматися проблемами громади не входить до функцій будинків культури. У звіті однієї фокус-групи зовсім відсутні відповіді на другу частину запитання: *«Наскільки функції БК пов'язані з потребами громад?»*, що може свідчити про відсутність орієнтації в діяльності на вирішення проблем громади. Учасники іншої фокус-групи відзначали в своїх відповідях, що будинки культури є практично єдиним місцем, де люди можуть збиратися, спілкуватися та обговорювати спільні проблеми. Тому БК є центрами спілкування, згуртування та активізації громади щодо вирішення нагальних соціальних проблем, дозвілля та виховання молоді, культурного та духовного розвитку та творчої самореалізації жителів. Учасники також визначили, що у будинків культури є визначені статутні функції (збереження, відродження та розвиток культури і туризму, організація дозвілля тощо) та інші, які визначають їх роль та ціль існування в громаді (місце спілкування, проведення спільних заходів громади, місце для творчої самореалізації громадян тощо). І саме це сьогодні найбільше пов'язано з потребами громади. Відповіді на запитання *(Коли можна стверджувати що будинок культури (БК) працює ефективно?)* були досить

різноманітними, але всі учасники опитування схилилися до думки, що для ефективної роботи будинку культури організації свят, концертів, масових заходів тощо, функціонування секцій та гуртків замало. Необхідно прагнути, щоб громада не уявляла свого життя без будинку культури, і він став місцем зустрічей жителів громади для формування спільної точки зору та узгодження дій. Учасники визначили наступні критерії ефективності роботи БК:

- Коли громада не уявляє свого життя без будинку культури.
- Працює «з раннього ранку до пізньої нічечки».
- Наявна система роботи БК.
- Коли БК звертає увагу на проблеми, які існують в громаді.
- Він здатний змінити пасивність громади на активність.
- Здійснює фандрейзинг на підтримку соціальних ініціатив громадськості (благодійні акції, ярмарки, марафони).
- Коли молодь приходить до клубу і говорить: «Як добре, що ви є».
- Задовольняє потреби різних вікових груп.
- Ефективність можна визначити кількістю відвідувачів.
- Вивчаючи інтереси відвідувачів та орієнтуючись на них в своїй діяльності.
- Прагне об'єднати всіх зацікавлених у проведенні заходу (проекту).
- Працівники БК люблять свою роботу.
- Клуб вирощує народні колективи, які отримують нагороди та перемоги.
- Члени громади беруть участь в роботі БК і в цьому зацікавлені.
- Змістовні, а не формальні заходи.

- Коли у людей з'являється бажання відремонтувати клуб.

Учасники фокус-груп визнали, що оцінку результативності діяльності будинку культури мають здійснювати фахівці та громада, за кошти якої утримується БК та задля якої існує, тобто:

- Безпосередні клієнти БК (батьки, діти та інші).
- Сільська рада, районний відділ культури.
- Платники податків, мешканці.
- Фахівці.
- Громадські організації.
- Міністерство культури.

Учасники визначили, що цінність БК – це не мертві стіни, а живі люди. Будинок культури оживає та стає успішним лише тоді, коли там працюють професійні кадри, активісти, ентузіасти, аніматори. Штат клубів малочисельний (2 – 3 працівника). Тому ефективно працювати можна лише залучаючи до діяльності школи, громадські організації, об'єднання за інтересами, бізнес, всю громаду. А це можливо лише тоді, коли діяльність клубу спрямована на вирішення проблем громади та задоволення потреб її членів. Тож для задоволення потреб місцевих громад БК можуть використовувати:

- Досвідчений персонал, який професійно організовуватиме спілкування людей.
- Матеріально-технічну базу (будівлі, обладнання, технічні засоби, музичні інструменти та костюми тощо).
- Приміщення для сходок села, громади, для роботи творчих колективів, проведення дебатів тощо.
- Досвід проведення масових заходів, організаторської роботи, виховної роботи тощо.

На думку учасників фокус-груп, щоб підвищити результативність діяльності будинків культури, необхідно підвищувати фінансування, надавати культпрацівникам достойну зарплату, підвищувати рівень кваліфікації персоналу та вкладати кошти у їх розвиток. А ще залучати фанатів, ентузіастів, молодь, проводити навчання для активістів громади, тобто клуб повинен співпрацювати з активом громади, тоді через активістів і лідерів можна підняти всю громаду навколо ідеї і реалізувати її. Важливе значення для роботи клубу має рівень професіоналізму керівника закладу як менеджера, його вміння залучати і працювати з волонтерами, залучати кошти з місцевих джерел, та від міжнародних інституцій, вести проектну діяльність. Також пролунала думка, що БК будуть ефективно працювати, коли будуть залежати (в тому числі і матеріально) від громади, від попиту громадян на їх послуги, тому потрібно підсилювати вплив громади на діяльність БК.

Блок 2. Співпраця БК та громадських організацій (ГО).

Учасники відзначили, що на селі легалізованих ГО практично немає. Існують діючі на громадських засадах творчі колективи, любительські об'єднання, клуби за інтересами та різні об'єднання (ветеранів, чорнобильців, жінок, молодіжні тощо), які в більшості діють в стінах клубу. Клуб об'єднує, пропагує, підтримує їх. Громадські об'єднання є і головними клієнтами, і партнерами БК. Клуб практично є місцем їх прописки та діяльності. Більшість учасників зазначили, що клуби пасивні в напрямку підтримки ініціатив громадськості. Якщо приходять активісти з якимись ідеями – працівники клубів часто їх зустрічають як зайву роботу та додатковий головний біль за ту ж зарплату. Культпрацівники самі відвертають від клубів ентузіастів, які

несуть нові ідеї, можливості та порятунк. Проблемою є те, що успішний досвід роботи клубів є недоступним для сільських клубів. Вони звикли працювати за вказівкою та все ще чекають її від вищестоячих структур, які в свою чергу, також є пасивними.

Успішними формами співпраці ГО та БК, на думку учасників, є:

- Створення центрів місцевої активності.
- Спільні проекти та програми; спільні заходи.
- Об'єднання ресурсів, залучення позабюджетних коштів.
- Зустрічі лідерів ГО, школа лідерів.
- Надання в оренду на прийнятних умовах приміщення для проведення ГО різноманітних заходів.
- Виставки, ярмарки соціальних проектів.
- Громадські слухання.
- Фестивалі.
- Благодійні акції.
- Надання міні грантів для ремонтів та налагодження діяльності БК.
- Навчання (тренінги) для громади.
- Надання методичної літератури.
- Залучення волонтерів у заходах, які проводяться спільно з ГО та БК.

Учасники зазначили, що клубні працівники не мають уяви про можливості щось змінити. Інформації про успішний досвід практично немає. Тому бачать проблему лише в скороченні фінансування, часто не розуміють, чому люди все ж таки не йдуть до клубу, навіть на заходи, які проводяться на високому професійному рівні. Про існування ГО та їх місію практично нічого не знають. Головною перешкодою на шляху

розвитку співпраці БК та ГО учасники визначили необґрунтований інтерес фіскальних органів, яким все одно, чи це цікаво, чи корисно. В співпраці БК з зареєстрованими ГО вони вбачають приховані кошти за оренду, вважають співпрацю бартером, тощо. Законодавча база не дає чітких роз'яснень з цього питання, тому БК змушені шукати обхідні шляхи для легалізації співпраці з неприбутковими організаціями. Співпраці БК та ГО заважає:

- Насамперед відсутність бажання та ініціативи з боку БК.
- Відсутність інформації та знань щодо механізмів співпраці з ГО та активістами.
- Відсутність позитивних прикладів успішної діяльності БК в регіоні, районі.
- Необґрунтований інтерес фіскальних органів.
- Нерозуміння контролюючих органів суті співпраці.
- Нерозуміння того, що робота в ГО також має ціну.
- Важка та коштовна процедура реєстрації ГО.
- Бюрократизм.
- Застаріла нормативна база, на основі якої працюють БК.
- Старі кадри, персонал, з якими інколи важко налагоджувати відносини, і донести, чому співпраця з ГО є важливою для БК.

Для активізації взаємодії ГО та БК потрібно:

- Перепрофілювати діяльність БК та навчити весь штат новим методам та формам роботи з громадою.
- Забезпечити клуби прикладами успішної діяльності клубних закладів на користь громади.

- Змінити менталітет та відношення до БК, як до організації, яка заробляє гроші. Послуги для громади повинні бути безкоштовними.
- Зменшити бюрократичний тиск на творчих працівників БК.
- Покращення законодавства щодо благодійництва.
- Нормативний документ – роз'яснення для контролюючих органів щодо механізму співпраці БК та ГО (Положення про БК).
- Формування у суспільства розуміння того, що робота в ГО також має ціну та повинна оплачуватись.
- Визначення ролі БК в процесі розвитку громади та значення співпраці з ГО в цьому процесі.
- Необхідно розмежувати роботу менеджера та творчих працівників в посадових обов'язках.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висновки

Інформація, отримана під час дослідження, дозволяє стверджувати, що територіальні громади стикаються зі значною кількістю соціальних проблем. Проявом цих проблем є такі негативні явища, як:

- Низький рівень життя громадян, особливо на селі, де високий рівень безробіття та відсутність альтернатив у питаннях працевлаштування поглиблюють гостроту ситуації.
- Розповсюдження інфекційних, онкологічних хвороб та алкоголізму і наркоманії зменшує тривалість життя.
- Неефективність місцевої влади.
- Пасивність громадян та духовною криза.

Мережа будинків культури є досить розгалуженою, хоча й знаходиться в стані кризи, проявом якої є скорочення чисельності закладів та місць в них більшими темпами, ніж скорочується населення України. Незважаючи на фінансування діяльності БК з місцевих бюджетів, не завжди спостерігається орієнтація в діяльності на реальні потреби громад і, як наслідок, відсутність стійкого зв'язку між громадянами та будинком культури. Хоча на локальному рівні накопичено значний позитивний досвід співпраці БК та активних громадян по вирішенню соціальних проблем, у тому числі, із застосуванням новітніх соціальних технологій (благодійні акції, центри місцевої активності, аніматорство, тощо), він ще не став поширеним явищем, та не приніс значного соціального ефекту на національному рівні. Тобто потенціал співпраці БК та активних громадян (громадські організації, ініціативні групи тощо) існує, але повністю не

використовується. У працівників сфери культури не вистачає для цього ініціативності, знань новітніх соціальних технологій, мотивації. Тому на локальному рівні часто спостерігається наступна ситуація: на вирішення соціальних проблем у влади не вистачає ресурсів, а наявний потенціал у вигляді будинків культури (досвідчений персонал, матеріальна база) та активних громадян (соціальні ініціативи яких менш витратні порівняно з традиційними бюджетними) не використовується. Не можна стверджувати, що налагодження співпраці в цьому напрямку є єдиним шляхом подолання соціальних негараздів, але, безумовно, одним з них, причому за критерієм вартість/ефективність, є досить привабливим.

Рекомендації

Для оптимізації процесу вирішення соціальних проблем на локальному рівні з активним використанням потенціалу будинків культури необхідно:

- Налагодити зворотний зв'язок між БК та їх клієнтами.
- Удосконалити існуючу нормативну базу, яка регламентує діяльність БК у напрямку можливості використання новітніх соціальних технологій (аніматорство, центри місцевої активності тощо).
- Налагодити систему розповсюдження позитивного досвіду діяльності БК.
- Удосконалити систему підготовки кадрів працівників БК в напрямку отримання знань по роботі в громадах з використанням новітніх соціальних технологій.
- Удосконалити систему оцінки діяльності БК, яка б орієнтувала діяльність закладів не на процес, а на результат.



ІНФОРМАЦІЯ ПРО ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кіровоградське обласне об'єднання громадян «Інститут соціокультурного менеджменту» (ІСКМ) є неполітичною, некомерційною, нерелігійною, недержавною обласною громадською організацією, яка виникла в 2000 році, а в 2001 році була зареєстрована Кіровоградським обласним управлінням юстиції.

Свою місію ІСКМ вбачає у сприянні демократичній трансформації українського суспільства шляхом підтримки розвитку місцевих громад, незалежного інформаційного простору та інтеграційних процесів на локальному рівні. Основними напрямками діяльності ІСКМ є освітній, інформаційний та дослідницький.

Персонал ІСКМ має досвід проведення досліджень, семінарів, тренінгів, розробки навчально-методичних посібників, Інтернет-ресурсів та адміністрування грантових програм.

Діяльність ІСКМ підтримується або підтримувалась:

Назва організації	Кількість підтриманих проєктів
Фонд Євразія, USAID	4
Фундація прав людини, Посольство Швейцарії	1
ICAP «Єднання», UCAN, USAID	1
Міжнародний Фонд «Відродження»	1
Міністерство закордонних справ України	2
Фонд ім. Стефана Баторія, Фонд Форда	3
Комітет виборців України, ОБСЕ, Міністерство закордонних справ Данії	1
Фонд Східної Європи, UNITER, Pact Inc., USAID	1
UNITER, Pact Inc., USAID	1
Громадяни та бізнес	Благодійні пожертви на реалізацію статутної діяльності

Основні кількісні показники діяльності ІСКМ

Показник	Прояв по рокам	
	2003-2008	2009
Розробка та видання навчальних посібників	8	1
Розробка та видання інформаційних бюлетенів	23	-
Розробка та видання інших видань	5	1
Розповсюдження власних видань	33000	1500
Розпочато проєктів	12	3
Завершено проєктів	12	1
Проведено конкурсів грантів для НДО	2	1
Підтримано проєктів НДО	8	4
Проведено конкурсів для журналістів	3	-
Нагороджено переможців конкурсів для журналістів	18	-
Проведено заходів	55	5
Кількість учасників заходів	1171	85
Кількість статей/сюжетів в ЗМІ, що висвітлювали діяльність ІСКМ	287	22
Проведено досліджень	4	1
Доходи (грн.)	795657	259090
Витрати (грн.)	787097	246582

Контактна інформація ІСКМ:

Поштова адреса: а/с 4/30, м. Кіровоград, 25006
Електронна адреса: iscm@mail.ru
Адреса офісу: офіс №1 (2 поверх), вул. Гайдара, 75-а, м. Кіровоград
Телефон: (0522)271095
Факс: (0522)345667
Інтернет сторінка: www.lacenter.org.ua
Керівник: Абрамов Л.К.



«Менеджмент неприбуткових організацій. Частина 1» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., - ЦПТІ, ІСКМ, Кіровоград – 2003, 128 ст.)

Зростання ролі громадського сектору в житті нашого суспільства вимагає високого рівня професіоналізму від його лідерів. Особливо це актуально зараз, коли ще не створено систему підготовки керівників НДО на державному рівні. Саме з урахуванням цих обставин створювалось видання. Першу частину цього навчально-методичного посібника присвячено

теоретичним основам менеджменту та громадській організації, як об'єкту управління. Традиційно видання містить чимало вправ та завдань для самовдосконалення. Видання здійснено ІСКМ та ЦПТІ в рамках проекту підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.



«Інформаційне забезпечення. Процесу рішення соціальних проблем на місцевому рівні» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., - ЦПТІ, ІСКМ, Кіровоград – 2003, 116 ст.)

ІСКМ в рамках проекту «Розвиток незалежного інформаційного простору в Україні», підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів USAID, видав навчально-методичний посібник. Дане видання містить наступні розділи: рішення соціальних проблем на місцевому рівні; інформаційний простір та інформаційного обміну у вирішенні соціальних проблем; інформаційний потенціал третього сектору; ЗМІ та громадське суспільство; традиційні форми взаємозв'язку НДО та ЗМІ та ін.

Підручник містить велику кількість вправ та завдань для самоконтролю.



«Соціальні технології. Частина 1» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., - ІСКМ, Кіровоград – 2004, 104 ст.)

Розвиток громадського сектору в Україні вступає в якісно новий етап, коли особливого значення набуває ефективність роботи кожної громадської організації. Досягти такої ефективності можна лише використовуючи соціальні технології. В даному посібнику автори спробували пояснити, що таке соціальні технології і як вони використовуються. Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

«Менеджмент неприбуткових організацій. Частина 2» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., - ЦПТІ, ІСКМ, Кіровоград – 2003, 140 ст.)

Ефективність діяльності керівника НДО багато в чому залежить від того, наскільки раціонально він планує. Дане видання повністю присвячене розгляду основних видів планування. Особливу увагу приділено такому важливому напрямку, як управління проектами. На прикладах автори розглядають основні етапи процесу: оцінка життєздатності ідей, планування заходів, моніторинг та оцінка, підготовка звіту. Книга містить вправи для самостійної роботи. Видання здійснено ІСКМ та ЦПТІ в рамках проекту підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.



«Соціальні технології. Частина 2» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., - ІСКМ, Кіровоград – 2004, 108 ст.)

Особливого значення останнім часом набуває діяльність громадських організацій, які виступають своєрідним каталізатором активності місцевих громад. Саме представникам таких організацій адресоване це видання. В ньому життя громади автори розглядають в різних аспектах; описують способи та форми взаємодії в громаді; пропонують нові методи навчання та розвитку громади. Зокрема досить детально розглядається зовсім нова для третього сектору України форма співпраці – кластер проектів. Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.



«Україна-НАТО: абетка відносин» (ІСКМ, Кіровоград – 2006, 40 ст.)

ІСКМ в рамках проекту «Політика – справа не тільки політиків», підтриманого Міністерством закордонних справ Укра-їни, видав посібник «Україна-НАТО: абетка відносин». Дане видання містить наступні розділи: НАТО, як організація колективної безпеки; законодавча база відносин Україна – НАТО; розвиток і нинішній стан відносин Україна – НАТО; переваги членства; перспективи національного ОПК у разі вступу України в НАТО; фінансовий аспект членства України в Альянсі; референдум щодо вступу до НАТО та інформування громадськості; цивільний вимір діяльності НАТО; відносини Росія – НАТО; будапештський меморандум і нейтралітет, як засоби гарантування безпеки України.



Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

Видання ІСКМ

Інформаційний бюлетень «НДО - Інформ» (ІСКМ, ЦПТІ, Кіровоград — 1999 — 2010). «НДО — Інформ» є серйозним інформаційним ресурсом для громадських активістів України. Завдяки цьому виданню вони регулярно отримують інформацію про позитивний досвід вирішення соціальних проблем, про успішні форми взаємодії між різними секторами суспільства, як в нашій країні, так і у найближчих сусідів: Росії та Польщі. Кожного номера в рубриці «Коментар фахівця»

авторитетні особи третього сектору виступають з актуальних питань щодо розвитку громадянського суспільства. Цінним доповненням до матеріалів бюлетеню є інформація про нові видання для НДО та можливості отримання фінансової підтримки діяльності громадських організацій.



теоретичні основи оцінки соціальних програм та проєктів; основні етапи оціночної діяльності; додатки.



розглядаються поняття інформація, інформаційний обмін, інформаційний простір, аналізуються інформаційні ресурси та проблеми використання інформації як інструменту впливу на громадську думку та органи влади.

«5 років заради ідеї (2001-2006)» (ІСКМ, Кіровоград-2007, 20 ст.). Брошура присвячена діяльності організації у перші 5 років її існування. Видання складається з наступних розділів: реалізовані проєкти, бюджет організації, основні показники діяльності.



«Ресурсне забезпечення громадських ініціатив» (Азарова Т.В., Абрамов Л.К., -ІСКМ, Кіровоград-2008 100 ст.). Розробка посібника здійснена за підтримки Фонду Стефана Баторія в рамках проєкту «Ресурсне забезпечення громадських ініціатив». Видання складається з наступних розділів: ресурси в діяльності громадських організацій; людські ресурси-вирішальний чинник діяльності НДО; поняття «фандрейзинг», джерела фінансування громадських ініціатив; корпоративне спонсорство та методика залучення коштів у підприємців; соціальне замовлення як форма залучення бюджетних коштів; грант як метод отримання донорської підтримки; додатки.



Звітність по цільових програмах: Звіт за результатами дослідження. — Кіровоград: Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ); 2009. — 24 ст.

Видання містить результати комплексного дослідження «Звітність по цільових програмах», що здійснювалось Інститутом соціокультурного менеджменту (ІСКМ) в серпні 2009 року. У виданні на основі експертного опитування, фокус-груп та аналізу документів виявлені форми та характер звітності виконавців обласних цільових програм перед громадськістю та розроблені рекомендації по покращенню зворотнього зв'язку між виконавцями та клієнтами обласних цільових програм.

